FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT GIUSEPPE TESAURO

fremsat den 19. januar 1995 *

1. I den foreliggende sag, som vedrører elleve forenede sager, der er forelagt af Tariefcommissie, Amsterdam, ved et tilsvarende antal præjudicielle anmodninger, anmodes Domstolen på ny om at fortolke artikel 95 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab med henblik på beskatningen af visse alkoholholdige drikkevarer. Sagt mere præcist, ønsker den nationale ret at blive forsynet med det nødvendige grundlag for at kunne fastslå, om de gældende vinafgifter i Nederlandene, som er forskellige for druevine og vine af andre frugter end druer (herefter benævnt »frugtvine«), er forenelige med artikel 95.

National lovgivning

2. Først skal jeg nævne de nationale retsforskrifter, som er udstedt inden for rammerne af Benelux-ordningen.

Satserne og kriterierne for opkrævningen af forbrugsafgifter for gærede drikkevarer, der er fremstillet på grundlag af frugter, såvel »stille« [1] som mousserende drikkevarer, blev harmoniseret ved »konvention om harmonisering af forbrugsafgifter og gebyr for ydelse af garanti for arbejder af ædle metaller«, som blev indgået af de tre Benelux-lande den 18. februar 1950 [2], og som siden hen er blevet ændret ved ti tillægsprotokoller. Med henblik på den foreliggende sag skal jeg navnlig nævne den sjette tillægsprotokol af 26. januar 1976, hvorved stille frugtvine, som fremstilles inden for eller importeres til Benelux, blev fritaget for vinafgiften og de særlige vinafgifter. Hvad angår afgiftssatserne fandt den syvende protokol til konventionen af 14. september 1984 anvendelse på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i hovedsagerne. De deri angivne satser blev fastsat tilsvarende i den nederlandske lov af 30. maj 1963 om forbrugsafgifter for alkoholholdige produkter [3], som er ændret flere gange, bl.a. for at tage hensyn til ændringerne af Benelux-ordningen.

3. Loven af 1963, som var i kraft på tidspunktet for de faktiske omstændigheder, indeholdt en sondring i artikel 4 og 5 mel-

1 — Adjektivet »stille« anvendes her som betegnelse for vine — og mere generelt for alkoholholdige drikkevarer — som ikke er mousserende.

2 — For fuldstændighedens skyld skal jeg nævne, at de tre Benelux-lande den 29.5.1972 indgik en ny »Benelux-konvention om harmonisering af forbrugsafgifter«; denne konvention er dog endnu ikke trådt i kraft, således at »konventionen om det fælles Benelux-område for forbrugsafgifter« af 10.6.1970, hvis ikrafttræden er betinget af denne konvention, heller ikke er trådt i kraft endnu.

3 — Stbl. 1963, 240.

* Originalsprog: italiensk.

lem, på den ene side, stille vine — der omfatter såvel druevine, hvis alkoholindhold ikke overstiger 22% vol., som frugtvine, hvis alkoholindhold ikke overstiger 15% vol. — og på den anden side, mousserende vine, der omfatter såvel mousserende vine fremstillet på grundlag af druer og mousserende vine fremstillet på grundlag af andre frugter end druer. De produkter, som ikke henhører under disse grupper, navnlig fordi de har et større alkoholindhold end det angivne, anses derimod for »alkoholholdige produkter« og pålægges som sådanne en større forbrugsafgift på grundlag af alkoholen.

Af alle stille vine, som fremstilles eller indføres i Nederlandene, skal der som hovedregel svares en forbrugsafgift af vin og en særlig forbrugsafgift af vin (artikel 2, stk. 2 og 3). Også af alle mousserende vine skal der som hovedregel svares såvel en forbrugsafgift som en særlig forbrugsafgift på sådanne vine (artikel 2, stk. 4 og 5). Ifølge samme lovs artikel 85a og 88d er stille frugtvine dog afgiftsfritaget, såfremt de opfylder visse betingelser med hensyn til etikettering og emballering. Afgiften for mousserende frugtvine er endvidere lavere end afgiften for mousserende druevine. Desuden skal der betales vinafgift af importerede mousserende druevine, mens importerede mousserende frugtvine er fritaget for denne afgift.

For fuldstændighedens skyld skal jeg endelig nævne, at loven af 1963 blev afløst af loven af 31. oktober 1991 om forenkling og harmonisering af reglerne om forbrugsafgifter [4], som på sin side blev ændret ved lov af 24. december 1992 om afskaffelse af de fiskale grænser [5]. I medfør af de nye regler, som navnlig havde til formål at tilpasse den nederlandske lovgivning til Rådets direktiv 92/83/EØF [6] og 92/84/EØF [7] — hvorved Rådet på fællesskabsplan foretog en harmonisering af punktafgiftsstrukturerne og en tilnærmelse af punktafgiftssatserne — er frugtvine og druevine fra den 1. januar 1993 blevet behandlet på samme måde, dvs. de er blevet undergivet de samme forbrugsafgifter.

Faktiske omstændigheder

4. Herefter skal jeg komme ind på de faktiske omstændigheder i de foreliggende sager. Inspecteur de Invoerrechten en Accijnzen (inspektør for told og forbrugsafgifter) afviste tolv klager, som nogle importører havde indgivet over de vinafgifter og særlige vinafgifter, der var pålagt produkter såsom madeira, rødvin, champagne, vermouth og sherry. Importørerne anlagde herefter sag ved Tariefcommissie til prøvelse af hver af disse klageafvisninger.

4 — Stbl. 1991, 561.

5 — Stbl. 1992, 711.

6 — Direktiv af 19.10.1992 om harmonisering af punktafgiftsstrukturen for alkohol og alkoholholdige drikkevarer (EFT L 316, s. 21).

7 — Direktiv af 19.10.1992 om indbyrdes tilnærmelse af punktafgiftssatserne for alkoholholdige drikkevarer (EFT L 316, s. 29).

Da Tariefcommissie fandt det nødvendigt, at Domstolen træffer afgørelse, har den forelagt elleve anmodninger om præjudicielle afgørelser, hvormed den i det væsentlige ønsker oplyst, om de forskellige afgifter i Nederlandene for druevine og for frugtvine er forenelige med traktatens artikel 95 under hensyn til de andre bestemmelser, som gjaldt for frugtvine på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i hovedsagerne, og til den omstændighed, at Nederlandene er medlem af Benelux og derfor er forpligtet til at overholde de regler, som er vedtaget inden for Benelux. Dette er emnet for det første spørgsmål, som er stillet i hver af forelæggelseskendelserne, og som er enslydende, når bortses fra det produkt, som spørgsmålet vedrører. Dette produkt er i de foreliggende sager henholdsvis madeira med et alkoholindhold i volumen på 18% (sag C-367/93), rødvin med 12% (sag C-368/93, C-372/93 og C-375/93), champagne med 12% (sag C-369/93, C-373/93 og C-377/93), vermouth med 13,5% (C-370/93) og sherry med 17% (sag C-371/93, C-374/93 og C-376/93). Med det andet spørgsmål, som er enslydende i alle disse sager, anmoder Tariefcommissie endvidere Domstolen om at udtale sig om den tidsmæssige virkning af den dom, som afsiges i sagerne, navnlig under hensyn til, at en eventuel tilbagebetaling af forbrugsafgifterne vil have betydelige finansielle følger for Nederlandene i betragtning af de mange lignende sager, som for øjeblikket verserer ved de nederlandske domstole.

Første spørgsmål

5. Jeg skal først minde om, at artikel 95, som Domstolen gentagne gange har fastslået, har til formål »dels at sikre frie varebevægelser mellem medlemsstaterne på normale konkurrencevilkår ved fjernelse af enhver form for beskyttelse via interne afgifter, som diskriminerer varer fra andre medlemsstater, og dels at sikre, at de interne afgifter er konkurrencemæssigt neutrale i forholdet mellem indenlandsk fremstillede og importerede varer« [8].

Endvidere behøver jeg næppe minde om bestemmelsen i artikel 95, stk. 1, hvorefter »ingen medlemsstat [...] direkte eller indirekte [må] pålægge varer fra andre medlemsstater interne afgifter af nogen art, som er højere end de afgifter, der direkte eller indirekte pålægges lignende indenlandske varer«, samt bestemmelsen i stk. 2, hvorefter »ingen medlemsstat [må] pålægge varer fra andre medlemsstater interne afgifter, som indirekte vil kunne beskytte andre produkter«. Udtrykt i korthed skal der efter stk. 1 foretages en sammenligning mellem den afgiftsbyrde, der påhviler indenlandske varer, og den, som påhviler lignende importerede varer, mens stk. 2 vedrører afgiftsmæssig forskelsbehandling mellem varer, der ganske vist ikke er lignende varer, men dog delvis, indi-

8 — Se bl.a. dom af 11.7.1989, sag 323/87, Kommissionen mod Italien, Sml. s. 2275, præmis 7.

rekte eller potentielt er i konkurrence med hinanden.

a) *Forholdet mellem artikel 95 og Benelux-ordningen*

6. De forelagte spørgsmål vedrører generelt artikel 95, idet Tariefcommissie ikke har præciseret, hvorvidt den ønsker en fortolkning af stk. 1 eller stk. 2. I forelæggelseskendelserne henvises der dog udtrykkeligt til dommen af 4. marts 1986 [9] — hvori Domstolen bl.a. udtalte sig om, hvorvidt frugtvine og druevine var lignende varer — hvilket synes at vise, at den nationale ret anser en fortolkning af artikel 95, stk. 1, for nødvendig af hensyn til afgørelsen af de for den verserende retssager. Da den nederlandske lovgivning imidlertid, selv om den er forenelig med artikel 95, stk. 1, stadig kan tænkes at være i strid med stk. 2, bør den nationale ret også forsynes med de nødvendige oplysninger for, at den kan bedømme de anfægtede retsforskrifter i forhold til artikel 95, stk. 2.

Før jeg går ind på selve spørgsmålene, er det imidlertid som følge af traktatens artikel 233 nødvendigt først at afklare forholdet mellem artikel 95 og de særlige bestemmelser i Benelux-ordningen, som er relevante for sagen.

7. Da sammenligningen mellem indenlandske og importerede varer er et væsentligt element ved anvendelsen af artikel 95, er det klart, at definitionen af »indenlandske varer« netop afhænger af det nærmere forhold mellem artikel 95 og de relevante Benelux-bestemmelser. Det er således under henvisning til disse bestemmelser blevet gjort gældende under de nationale retssager, at det fiskalt relevante geografiske område er Benelux-området og ikke Nederlandenes område. I modsat fald ville der ifølge Inspecteur de Invoerrechten en Accijnzen ske det, at anvendelsen af fællesskabsretten i sidste ende ville undergrave integrationen inden for Benelux-unionen eller i hvert fald hindre dennes udvikling, hvilket vil være i strid med traktatens artikel 233.

Såfremt man lagde denne opfattelse til grund, måtte der ved anvendelsen af artikel 95 foretages en sammenligning mellem på den ene side situationen for de drue- og frugtvine, som fremstilles i Benelux-landene, og på den anden side de drue- og frugtvine, som hidrører fra de andre medlemsstater. Dette ville medføre, at de i Luxembourg fremstillede druevine skulle anses for indenlandske varer, hvilket naturligvis ville medføre, at sagen måtte bedømmes anderledes.

8. På dette stadium bør nævnes, at medlemsstaterne principielt ikke kan påberåbe sig

9 — Sag 106/84, Kommissionen mod Danmark, Sml. s. 833.

bestemmelserne i en konvention, som de har indgået indbyrdes, til støtte for ikke at anvende fællesskabsretten [10]. Ifølge traktatens artikel 233 er fællesskabsrettens bestemmelser dog »ikke til hinder for, at de regionale unioner mellem Belgien og Luxembourg, og mellem Belgien, Luxembourg og Nederlandene fortsat består og gennemføres, i det omfang disse regionale unioners mål ikke nås ved anvendelsen af [...] traktat[en]«.

Formålet med denne bestemmelse er, som Domstolen har fastslået, at »forhindre, at anvendelsen af fællesskabsretten bevirker, at den regionale union mellem disse tre medlemsstater opløses, eller at dens udvikling hindres. Artiklen tillader altså de pågældende tre medlemsstater at anvende de efter unionen gældende regler under fravigelse af fællesskabsreglerne, i det omfang unionen er foran med hensyn til gennemførelsen af fællesmarkedet« [11]. Med andre ord giver artikel 233 mulighed for at fravige fællesskabsrettens bestemmelser, når dette er nødvendigt for unionens fortsatte beståen og udvikling, forudsat naturligvis, at integrationen inden for den pågældende sektor er nået længere inden for unionen end inden for Fællesskabet.

9. Som jeg har angivet ovenfor ved gennemgangen af de nationale relevante retsforskrifter, består integrationen på Benelux-området inden for sektoren for forbrugsafgifter for alkoholholdige drikkevarer for tiden alene i, at afgiftssatserne er gjort ensartede. I øvrigt er harmoniseringen af satserne ufuldstændig, da de luxembourgske vine indtil den 1. januar 1993 fik en afgiftsmæssig særbehandling, hvorved de blev fritaget for den særlige afgift for vin og den særlige afgift for mousserende vine.

Selv om det antages, at den af Benelux-landene gennemførte integration vedrørende forbrugsafgifter er nået længere end integrationen i Fællesskabet — da der inden for Fællesskabet først for nylig er foretaget en harmonisering af satserne — må det dog undersøges, om en fravigelse af artikel 95 virkelig er nødvendig for at sikre en sådan integration. Spørgsmålet er med andre ord, om en sådan eventuel »overtrædelse« af artikel 95 er nødvendig for, at Benelux-ordningen kan fungere tilfredsstillende.

10. Efter min opfattelse må dette spørgsmål besvares benægtende, da man godt kan anvende de ensartede satser, som er fastsat i Benelux-ordningen, og samtidig overholde artikel 95 til punkt og prikke. Det ses nemlig vanskeligt, hvorledes overholdelsen af denne bestemmelse skulle kunne hindre, at Benelux-ordningen fungerer tilfredsstillende, når Benelux-medlemsstaterne fortsætter med

10 — Se herom senest dom af 10.11.1992, sag C-3/91, Exportur, Sml. I, s. 5529, præmis 8.

11 — Dom af 16.5.1984, sag 105/83, Pakvries, Sml. s. 2101, præmis 11.

at opkræve de pågældende forbrugsafgifter hver for sig, om end på et harmoniseret grundlag [12].

Det må derfor uanset den særlige Benelux-ordning antages, at det fiskalt relevante geografiske område i henseende til anvendelsen af artikel 95 er Nederlandenes område.

12. I den foreliggende sag er det ubestridt, at de afgiftsmæssigt bedst stillede varer hovedsagelig er af indenlandsk oprindelse, mens druevinene udelukkende importeres fra de andre medlemsstater. Det er også ubestridt, for det første, at de stille frugtvine er fritaget for den vinafgift, der ellers principielt skal svares af dem, for det andet, at der skal svares en lavere forbrugsafgift af mousserende frugtvine end af mousserende druevine, og at det i øvrigt kun er de importerede mousserende vine, for hvilke der ikke blot skal svares den for mousserende vine gældende forbrugsafgift, men også den almindelige forbrugsafgift for vin, dvs. at kun mousserende druevine afgiftsmæssigt belastes hårdere end frugtvine.

b) *Artikel 95, stk. 1*

Tilbage bliver derfor kun at undersøge, om de omhandlede produkter kan anses for lignende varer.

11. Ved anvendelsen af artikel 95, stk. 1, skal der som tidligere anført foretages en sammenligning mellem den afgiftsbyrde, der påhviler indenlandske varer, og den, som påhviler »lignende« importerede varer, hvorved begrebet »lignende varer«, som Domstolen gentagne gange har fremhævet, bør undergives en »tilstrækkelig smidig fortolkning« [13]. Ved en bedømmelse efter artikel 95, stk. 1, skal der altså tages hensyn til a) varernes oprindelse, b) deres sammenlignelighed og c) afgiftens eventuelt diskriminerende karakter.

13. Ifølge Domstolens faste praksis, som er baseret på en vid fortolkning af begrebet lignende varer, skal dette spørgsmål vurderes ud fra en undersøgelse af, om de pågældende varer »frembyder ensartede egenskaber og ud fra et forbrugersynspunkt tjener samme behov« [14]. Efter dette kriterium kræves det altså ikke, at varerne er fuldstændig identiske, men at de anvendes på samme eller tilsvarende måde.

12 — Som tidligere anført er konventionen af 10.6.1970 om det fælles Benelux-område for forbrugsafgifter endnu ikke trådt i kraft.

13 — Se f.eks. dom af 27.2.1980, sag 169/78, Kommissionen mod Italien, Sml. s. 385, præmis 5.

14 — Førnævnte dom af 4.3.1986 i sagen Kommissionen mod Danmark, præmis 12.

Hvad særlig angår vurderingen af, om frugt- og druevine er lignende varer, har Domstolen i dommen i sagen Kommissionen mod Danmark fastslået, at der »på den ene side [må] tages hensyn til samtlige de objektive kendetegn, som de har, f.eks. oprindelse, den anvendte fremstillingsmetode og deres organoleptiske egenskaber, herunder navnlig smag og alkoholindhold, og på den anden side til, om de pågældende to former for drikkevarer ud fra et forbrugersynspunkt må antages at tjene samme behov« [15].

14. I samme dom nåede Domstolen i øvrigt frem til den konklusion, at bordvine fremstillet af henholdsvis druer og frugt er lignende varer. Jeg tager denne afgørelse til efterretning, også selv om jeg har en vis mistanke om, at den fastslåede lighed mellem de to typer vine har kunnet fremkalde en vis skuffelse hos kendere (af druevine naturligvis). Desværre er det ikke foreskrevet, at smagen altid skal være forenelig med fællesskabsretten.

Da tvisterne i hovedsagerne drejer sig om, hvorvidt frugtvine kan anses for lignende varer som fem andre alkoholholdige drikkevarer fremstillet på grundlag af druer, herunder bordvin af druer, må der dog i hvert fald foretages en undersøgelse af sammenligneligheden mellem frugtvine og hver af de pågældende produkter.

15 — Se samme doms præmis 12.

— *Røde bordvine* (sag C-368/93, C-372/93 og C-375/93)

15. I dommen i sagen Kommissionen mod Danmark har Domstolen, som jeg netop har nævnt, bekræftet produkternes sammenlignelighed, idet den fastslog, at »frugtvin og druevin fremstilles på grundlag af samme arter råvarer, nemlig landbrugsprodukter, og efter samme fremstillingsmetode, naturlig gæring« [16]. Domstolen tilføjede, at det i den forbindelse er uden betydning, at frugtvinenes endelige alkoholindhold fremkommer ved tilsætning af ethanol, da det også er muligt at forøge alkoholindholdet i druevin efter denne metode. Domstolen fastslog endvidere, at de to grupper drikkevarer har organoleptiske egenskaber, der svarer til hinanden, navnlig i henseende til smag og alkoholindhold, og at de tjener samme forbrugsbehov, »idet de egner sig til at indtages ved de samme lejligheder, både som en forfriskning og i forbindelse med måltider« [17], hvorved Domstolen præciserede, at »den omstændighed, at forbruget af frugtvin altid har været beskedent i forhold til forbruget af druevin, [...] ikke [kan] ændre den antagelse, at de to former for drikkevarer tjener samme behov« [18].

Efter denne dom er det altså klart, at den røde bordvin, som er omhandlet i sag

16 — Se samme dom, præmis 14.
17 — Se samme dom, præmis 15.
18 — Se samme dom, præmis 15.

C-368/93 og C-372/93, må anses for en lignende vare som de i Nederlandene fremstillede frugtvine.

16. Tilbage bliver med hensyn til røde bordvine at undersøge, om der, som anført af den nederlandske regering, bør antages en anden løsning for så vidt angår de kvalitetsrødvine fra et bestemt dyrkningsområde (k.v.b.d.), som er omhandlet i sag C-375/93. Anvendelsen af de førnævnte kriterier, som Domstolen har opstillet, synes, i hvert fald ud fra en umiddelbar betragtning, at føre til, at disse vine må anses for lignende varer i artikel 95, stk. 1's forstand som frugtvine.

Det eneste forhold, der kan adskille kvalitetsrødvine fra de øvrige bordvine, består nemlig i, at alkoholindholdet i k.v.b.d. under ingen omstændigheder må forøges ved tilsætning af ethanol. Spørgsmålet er imidlertid, om dette forhold er tilstrækkeligt til, at disse vine ikke kan anses for lignende varer som frugtvine. Jeg synes, det er meget fristende at svare ja. På den anden side må jeg dog erkende, at det anførte forhold ikke bør betragtes som afgørende. I modsat fald måtte man nemlig i strid med Domstolens førnævnte praksis antage, at frugtvine kun kan anses for lignende varer som druevine, såfremt også de sidstnævnte er tilsat ethanol, eventuelt blot en lille mængde. K.v.d.b. bør derfor stilles på samme som røde bordvine.

— *Hedvine: sherry* (sag C-371/93, C-374/93 og C-376/93); *madeira* (C-367/93); *vermouth* (sag C-370/93)

17. Den førnævnte dom i sagen Kommissionen mod Danmark giver også vigtige holdepunkter for, hvorledes man skal løse spørgsmålet om sammenligneligheden mellem frugtvine og hedvine, såsom sherry. I dommen foretog Domstolen en sondring mellem bordvine (uanset om det er frugtvine eller druevine) og hedvine, som i modsætning til bordvine »nydes som aperitif eller anvendes som dessertvine«, hvorfor de tjener andre forbrugsbehov end bordvine.

Hertil kommer forskellen i alkoholindholdet, idet sherry har et alkoholindhold på 17%, mens alkoholindholdet i de frugtvine, som har afgiftslettelser i Nederlandene, ikke overstiger 15%. De samme betragtninger gælder for madeira navnlig i betragtning af, at denne hedvin har et alkoholindhold på 18%.

18. Sagen er derimod mere kompliceret med vermouth, da denne drikkevare har et alkoholindhold på 13,5% og derfor efter en umiddelbar betragtning kan ligestilles med frugtvine. Her må det imidlertid tages i betragtning, at vermouth til forskel fra drue- og frugtvine ikke fremstilles på grundlag af de samme råvarer. Den vin, som vermouth fremstilles på grundlag af, tilsættes nemlig ikke blot ethanol, men også en planteblanding, om end i ringe mængde, som giver vermouth dens særlige smag.

Med forbehold af de konstateringer, som det tilkommer den nationale ret at foretage med hensyn til, om der findes frugtvine med tilsvarende egenskaber, må det erkendes, at vermouth ikke har samme organoleptiske egenskaber som frugtvine, og at de alt i alt er drikkevarer, som tjener forskellige forbrugsbehov. Følgelig kan vermouth og frugtvine ikke anses for lignende varer i artikel 95, stk. 1's forstand.

— *Champagne* (sag C-369/93, C-373/93 og C-377/93)

19. Champagne er som en mousserende vin i Nederlandene belagt med forbrugsafgift for mousserende vine og den særlige forbrugsafgift for mousserende vine. Efter min opfattelse er der dog ikke tvivl om, at mousserende vine ikke kan anses for lignende varer som stille vine, det være sig drue- eller frugtvine. Dette skyldes hovedsageligt, at fremstillingsmetoden er helt forskellig, selv om de fremstilles på grundlag af de samme råvarer. Under alle omstændigheder adskiller de organoleptiske egenskaber hos de to typer drikkevarer sig klart fra hinanden og opfylder forskellige forbrugsbehov.

Når dette er sagt, skal jeg straks tilføje, at jeg ikke kan tilslutte mig den opfattelse, at man inden for gruppen af mousserende vine bør anse champagne for en lignende vare som mousserende frugtvine. Navnlig mener jeg ikke i modsætning til Kommissionen, at denne opfattelse er en nødvendig følge af de kriterier, som Domstolen har opstillet i dommen i sagen Kommissionen mod Danmark.

20. Ganske vist fremstilles såvel frugtvine (de mousserende) som druevine (de mousserende og hermed champagne) på grundlag af den samme slags basisprodukter (frugter), men man kan med sikkerhed ikke sige, at der for de to typer produkter anvendes den samme eller i det mindste en lignende fremstillingsmetode. Druevinene gøres mousserende ved en helt naturlig metode, dvs. ved

hjælp af en dobbelt gæringsproces, mens det er nødvendigt at tilsætte kulsyre til de tilsvarende frugtvine, hvilket klart ikke er nogen naturlig gæringsproces. Af samme grund har champagne heller ikke tilsvarende organoleptiske egenskaber som mousserende frugtvine, navnlig i henseende til smagen. I øvrigt mener jeg vanskeligt, at man kan forsvare den opfattelse, at de to grupper drikkevarer opfylder de samme forbrugsbehov, da det må erkendes, at champagne normalt indtages ved særlige lejligheder.

Champagne bør derfor ikke ved anvendelsen af artikel 95, stk. 1, betragtes som en lignende vare som mousserende frugtvine.

21. Følgelig bør kun de røde bordvine, som er omhandlet i sag C-368/93, C-372/93 og C-375/93, anses for lignende varer i artikel 95, stk. 1's forstand som frugtvine. Derimod bør hedvine, såsom sherry (sag C-371/93, C-374/93 og C-376/93), madeira (sag C-367/93) og vermouth (sag C-370/93) ikke anses for lignende varer som frugtvine. Det samme gælder for champagne (sag C-369/93, C-373/93 og C-377/93) i forhold til mousserende frugtvine.

c) *Artikel 95, stk. 2*

22. Som tidligere anført vedrører de af Tarifcommissie forelagte spørgsmål tilsyneladende kun artikel 95, stk. 1. Da de nederlandske lovforskrifter, selv om de er forenelige med artikel 95, stk. 1, hvad angår sherry, madeira, vermouth og champagne, dog kan tænkes at være i strid med artikel 95, stk. 2, finder jeg det hensigtsmæssigt at forsyne den nationale ret med de nødvendige oplysninger med henblik på dens vurdering af, om de pågældende lovforskrifter også er forenelige med artikel 95, stk. 2.

Til forskel fra stk. 1 vedrører stk. 2 i artikel 95 den afgiftsmæssige forskelsbehandling af varer, som ikke er lignende. Formålet med denne bestemmelse er, som Domstolen har fastslået, »at afskaffe enhver form for indirekte afgiftsmæssig beskyttelse af indenlandske varer i forhold til varer, som uden i stk. 1's forstand at være lignende varer i forhold til indenlandske varer dog delvis, indirekte eller potentielt, er i konkurrence med visse af de indenlandske varer« [19].

23. Ifølge Domstolens praksis på området skal vurderingen af, om en bestemt afgifts-

19 — Se f.eks. dom af 27.2.1980, sag 168/78, Kommissionen mod Frankrig, Sml. s. 347, præmis 6, og af 9.7.1987, sag 356/85, Kommissionen mod Belgien, Sml. s. 3299, præmis 7.

byrde er forenelig med artikel 95, stk. 2, foretages under hensyn til »denne byrdes indflydelse på konkurrenceforholdet mellem de pågældende varer. Det afgørende spørgsmål er derfor, om byrden kan indvirke på markedet ved at nedsætte det potentielle forbrug af importerede varer til fordel for konkurrerende indenlandske varer« [20]. Den nationale ret skal her navnlig tage hensyn til forskellen mellem salgspriserne for de pågældende varer og virkningen af denne prisforskel på forbrugernes valg samt udviklingen i forbruget af de pågældende varer.

På grundlag af de oplysninger, som den nederlandske regering har fremlagt under sagen på dette punkt, synes det på forhånd udelukket, at de omtvistede lovforskrifter kan anses for at være i strid med artikel 95, stk. 2. Det tilkommer imidlertid den nationale ret at træffe afgørelse på dette punkt, naturligvis under hensyntagen til de kriterier, som jeg har nævnt i det foregående.

Andet spørgsmål

24. Med det andet spørgsmål anmodes Domstolen for det tilfælde, at den kender den omtvistede afgiftsbyrde uforenelig med fællesskabsretten, om at udtale sig om dommens tidsmæssige virkning, da dette spørgsmål kan tænkes at have yderst alvorlige finansielle følger for den nederlandske stat, fordi der som tidligere anført verserer tusindvis af tilsvarende sager ved de nationale domstole.

I den forbindelse skal jeg allerførst bemærke, at ifølge Domstolens praksis skal den fortolkning, som Domstolen foretager af en regel i fællesskabsretten under udøvelse af sin kompetence i henhold til traktatens artikel 177, om nødvendigt klarlægge og præcisere denne regels betydning og rækkevidde, således som den skal eller skulle forstås og anvendes siden tidspunktet for sin ikrafttræden. Følgelig kan og skal den nationale ret anvende den således fortolkede regel selv på retsforhold, der er stiftet før, og som består på det tidspunkt, da der afsiges dom vedrørende den præjudicielle anmodning om en fortolkning, såfremt betingelserne for at anlægge sag ved de kompetente retter om anvendelsen af den pågældende regel i øvrigt er opfyldt [21].

25. Under hensyn til disse principper skal der foreligge helt ekstraordinære omstændig-

20 — Førnævnte dom af 9.7.1987, præmis 15.

21 — Se domme af 27.3.1980, sag 61/79, Denkavit italiana, Sml. s. 1205, præmis 16, og forenede sager 66/79, 127/79 og 128/79, Salumi, Sml. s. 1237, præmis 9.

heder for at begrænse den tidsmæssige virkning af en dom vedrørende en præjudiciel anmodning om fortolkning [22]. Domstolen har kun anvendt denne mulighed, når der forelå ganske bestemte forhold, nemlig når der var risiko for alvorlige økonomiske følger, navnlig fordi der var stiftet mange retsforhold i god tro i tillid til de pågældende retsforskrifter, som blev anset for at være lovligt i kraft, og under hensyn til, at de private og de nationale myndigheder var blevet forledt til at følge en adfærd, som ikke var i overensstemmelse med Fællesskabets retsforskrifter, på grund af en objektiv og betydelig usikkerhed vedrørende fællesskabsforskrifternes rækkevidde, en usikkerhed, som de øvrige medlemsstater eller Kommissionen eventuelt selv havde bidraget til med den af dem fulgte adfærd [23].

Selv i disse tilfælde har Domstolen dog beskyttet rettighederne hos dem, som før domsafsigelsen havde anlagt sag eller anvendt et hertil svarende retsmiddel. Enhver anden løsning ville nemlig medføre, at den borger, for hvem den retlige interesse netop består i *nytten* i en afgørelse, der giver ham medhold, ville blive berøvet den væsentligste fordel ved den rettighed, som han påberåber sig i medfør af fællesskabsforskrifterne [24]. Da en eventuel begrænsning af dommens tidsmæssige virkning derfor ikke i den foreliggende sag ville berøre de allerede verserende retstvister, ville den heller ikke imødekomme den nederlandske regerings betænkeligheder, da de katastrofale finansielle følger, som regeringen befrygter, hovedsagelig hænger sammen med de sager, som allerede er anlagt ved de kompetente nationale domstole.

26. Jeg er derfor af den opfattelse, at der ikke i den foreliggende sag er noget forhold, som kan begrunde en fravigelse af princippet om, at fortolkningsdomme har tilbagevirkende gyldighed.

Fortolkningen af artikel 95 er nemlig klar og støttes af en omfattende og entydig praksis

22 — Se dommene i fodnote 21, henholdsvis præmis 17 og 10.

23 — Se dom af 16.7.1992, sag C-163/90, Legros m.fl., Sml. I, s. 4625, præmis 30-35, af 31.3.1992, sag C-200/90, Dansk Denkavit og Poulsen Trading, Sml. I, s. 2217, af 17.5.1990, sag C-262/88, Barber, Sml. I, s. 1889, præmis 40-45, af 2.2.1988, sag 24/86, Blaizot, Sml. s. 379, præmis 25-35, og af 8.4.1976, sag 43/75, Defrenne, Sml. s. 455, præmis 69-75.

24 — Jeg kan derfor ikke tilslutte mig den principielle opfattelse, hvorefter Domstolen, når den anvender muligheden for at begrænse den tidsmæssige virkning af en dom, kan bestemme, om denne begrænsning »kan fraviges til fordel for den part, som har anlagt sagen for den nationale ret«, eller om en erklæring vedrørende en forordnings ugyldighed, »som kun har retsvirkninger for fremtiden, selv i forhold til denne part kan anses for et passende middel« (dom af 26.4.1994, sag C-228/92, Roquette Frères, Sml. I, s. 1445, præmis 25). Efter min opfattelse kan et retsmiddel kun anses for passende, såfremt det ikke blot giver den pågældende private mulighed for at få fastslået, at — alt efter omstændighederne — en fællesskabsforskrift er ugyldig eller en national retsforskrift uanvendelig, men også og navnlig, såfremt det pågældende retsmiddel er egnet til at sikre borgeren en effektiv beskyttelse af de ham tilkommende rettigheder. I modsat fald er der en reel fare for en rettighedsberøvelse — med den følge, at ordningen mister sin troværdighed — navnlig med hensyn til overholdelsen af de grundlæggende retsprincipper, som er en forudsætning for, at der kan bestå et retsfællesskab. På dette punkt har det som bekendt ikke skortet på utvetydige erklæringer i de afgørelser, der er blevet truffet af nationale domstole (se f.eks. dom nr. 232 fra Italiens Corte costituzionale, afsagt den 21.4.1989 i sagen Fragd, *Il Foro italiano*, 1990, I, sp. 1855; se herom Gaja »New Developments in a continuing story: the relationship between EEC Law and the Italian Law«, *CMLRev.*, s. 83 ff.).

på området. Der kunne derfor ikke objektivt være nogen tvivl om, at afgiften var ulovlig efter retspraksis [25]. Hvad angår de finansielle følger for den nederlandske regering af, at afgiften kendes ulovlig, må det fremhæves, at dette forhold på ingen måde i sig selv kan begrunde en tidsmæssig begrænsning af Domstolens dom. I så fald ville der være fare for, at man netop behandlede de groveste tilsidesættelser lempeligst, da det er dem, som kan have de væsentligste finansielle følger for medlemsstaterne, hvilket ville være en absurd og klart uacceptabel løsning.

Hertil kommer i øvrigt, at det netop er sagerne vedrørende nationale afgifters forenelighed med fællesskabsretten, som har de væsentligste følger hvad angår tilbagesøgningen af afgifter, som er fejlagtigt betalt. Såfremt man begrænsede en doms tidsmæssige virkninger udelukkende under hensyn til omfanget af disse følger, ville det ikke blot være i strid med Domstolens hidtidige praksis [26], men ville skabe et farligt præcedens, idet det kunne medføre en væsentlig forringelse af den retsbeskyttelse, der tilkommer de afgiftspligtige efter Fællesskabets fiskale regler.

27. Hvad endelig angår den omstændighed, som også blev fremhævet under sagen, at man på denne måde ville give importørerne mulighed for at få tilbagebetalt afgifter, som de allerede har overvæltet på forbrugerne, skal jeg, under hensyn til, at den nationale ret ikke har forelagt noget spørgsmål herom, nøjes med at fremhæve, at selv om fællesskabsretten ikke efter Domstolens faste praksis udelukker, at der tages hensyn til, at afgifter, der er opkrævet med urette, har kunnet overvæltes på andre erhvervsdrivende eller forbrugerne, påhviler det medlemsstaterne at sikre, at tilbagebetaling af afgifter, som er opkrævet i strid med artikel 95, sker i overensstemmelse med reglerne i deres interne retsorden på betingelser, som ikke må være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende nationale søgsmål, og under ingen omstændigheder må umuliggøre hævdelse af rettigheder, som følger af Fællesskabets retsorden [27].

25 — Hertil kommer, at Kommissionen den 17.10.1990 havde iværksat en traktatbrudsprocedure mod Nederlandene, hvori den netop gjorde gældende, at den nederlandske lovgivning var i strid med traktatens artikel 95. Denne procedure blev suspenderet, efter at Nederlandene havde bragt diskriminationen til ophør med vedtagelsen af den nye lovgivning på området, som trådte i kraft den 1.1.1993.

26 — Se f.eks. førnævnte dom i sagen Dansk Denkavit og Poulsen Trading, præmis 20-23, som vedrørte en afgift, hvis finansielle betydning bestemt ikke var ringe.

27 — Dom af 27.2.1980, sag 68/79, Just, Sml. s. 501, præmis 27. Se bl.a. også dom af 9.11.1983, sag 189/82, San Giorgio, Sml. s. 3595, og af 9.6.1988, sag 240/87, Deville, Sml. s. 3513.

28. På grundlag af samtlige de anførte betragtninger skal jeg foreslå Domstolen at besvare de af Tariefcommissie forelagte spørgsmål på følgende måde:

»1) Henset til den nuværende integration mellem Benelux-landene for så vidt angår forbrugsafgifter kan en medlemsstat ikke påberåbe sig EF-traktatens artikel 233 til støtte for at frigøre sig for sine forpligtelser i henhold til traktatens artikel 95, hvorfor den pågældende medlemsstats område må anses for det fiskalt relevante geografiske område i henseende til anvendelse af artikel 95.

2) EF-traktatens artikel 95, stk. 1, skal fortolkes således, at produkterne røde bordvine og kvalitetsrødvine fra bestemte dyrkningsområder, på den ene side, og stille frugtvine med et alkoholindhold på ikke over 15%, på den anden side, er lignende varer. Derimod er produkterne som sherry, madeira og vermouth, på den ene side, og stille frugtvine med et alkoholindhold på ikke over 15%, på den anden side, ikke lignende varer. Produkter som champagne og mousserende frugtvine er heller ikke lignende varer.

3) I den foreliggende sag er betingelserne for en tidsmæssig begrænsning af dommens retsvirkninger ikke opfyldt.«